

Bibliografická poznámka

Základem tohoto životopisu jsou hlavně rukopisné prameny, z nichž mnohé byly zřídka použity a některé nebyly ještě použity vůbec. Zvláštní zmínku zaslouží pět skupin dokumentů:

1. Zhruba 10 000 sdělení mezi králem a ministry, která kdysi byla součástí Archivu rodu Altamirů a v současnosti se o ně dělí Britská knihovna v Londýně, Veřejná a univerzitní knihovna v Ženevě a Valencijský institut dona Juana a Zabálburská knihovna (neboli archiv hraběnky vdovy Herediové Spínolové) v Madridu. Historii této úžasné sbírky viz v: Gregorio de Andrés, „La dispersión de la valiosa colección bibliográfica y documental de la Casa de Altamira“ („Rozptýlení cenné bibliografické a dokumentární sbírky rodu Altamirů“), *Hispania*, XLVI (1986), s. 587–635.

2. Listiny královského domu Filipa II. zachované ve Všeobecném archivu v Simancasu, oddělení královských paláců a zámků (začíná roku 1535 registrem Filipova prvního samostatného domu), a 10 000 stran zapsaných nařízení týkajících se domu a vydaných Výborem pro stavby a lesy v letech 1548–98, které se dochovaly ve Všeobecném archivu Královského paláce v Madridu, správní oddělení, „Cédulas Reales“.

3. Dopisy, které Filip II. napsal vlastní rukou svým dcerám po roce 1580, dochované ve Státním archivu v Turíně. Viz jejich nové vydání v: F. Bouza Álvarez, *Cartas de Felipe II a sus hijas* („Dopisy Filipa II. dcerám“, Madrid 1988).

4. Inventáře majetku Filipa II. v okamžiku jeho úmrtí. Archivují se

ve Všeobecném archivu Královského paláce v Madridu a byly publikovány.

5. Sbírka dopisů a listin patřících dvěma nejdéle sloužícím ministrům Filipa II.: třetímu vévodovi z Alby (nyní v paláci Liria v Madridu) a kardinálu Granvelovi (nyní se o ně dělí Knihovna Královského paláce v Madridu, Městská knihovna v Besançonu a Královská knihovna v Bruselu). Oba muži strávili velkou část života mimo dvůr, a přesto potřebovali vědět přesně, co se v centru dění odehrává. Dopisy z pera jejich dopisovatelů z králova okolí jsou tudíž nanejvýš zajímavé.

Samozřejmě, že tento seznam významných rukopisných pramenů týkajících se krále není zdaleka úplný. Všechny hlavní státní archivy v Evropě, od Stockholmu po Seville a od Lisabonu po Istanbul, obsahují sbírky dokumentů, které vrhají světlo na krále a jeho panování. Je pravda, že byly publikovány depeše některých velvyslanců u španělského dvora, ovšem ne všechny – například depeše velvyslanců Janova, Florencie a papežských států, ač očividně důležité, jsou většinou k dispozici pouze v rukopisné podobě. Pak jsou tu hory dalších oficiálních listin a zápisů z jednání každé „domácí“ vlády. Fondy Všeobecného archivu v Simancasu, vytvořeného víceméně Filipem II. pro uchovávání jeho státních listin, jsou tak obrovské, že žádný evropský badatel nemůže doufat, že by sám probral všechny dochované záznamy o jeho panování (což by pro krále jistě bylo důvodem k velké spokojenosti!).

Téměř stejně cenné jako rukopisné prameny jsou životopisy napsané šesti současníky, kteří krále dobře znali. Tři z nich byli dvorany (Enrique Cock, Jehan Lhermite a Luis Cabrera de Córdoba) a tři byli mnichy v El Escorialu (José de Sigüenza, Juan de San Jerónimo a Gerónimo de Sepúlveda). Jejich klady a zápory hodnotí C. Bratli, *Philippe II, Roi d'Espagne: étude sur la vie et son caractère* („Filip II., král Španělska: studie o jeho životě a povaze“, Paříž 1912), a XII. kapitola této práce; avšak všichni byli očitými svědky toho, co popisovali.

Bratliho práce je nesporně nejlepším průvodcem literaturou týkající se Filipa II. do roku 1912; přehled novějších prací obsahuje kritický aparát knihy A. W. Lovetta, *Early Habsburg Spain, 1517–1598* („Rané habsburské Španělsko, 1517–1598“, Oxford 1986), která rovněž přináší mnoho užitečného materiálu o problémech, před nimiž stál Filip II. V nedávné době vyšlo pět knih týkajících se krále: jeden životopis, dvě studie o důležitých aspektech králova panování a dvě úvahy

o jeho mecenášství. Práce Ivana Cloulase *Philippe II* („Filip II.“, Paříž 1992), daleko rozsáhlejší než přítomná práce, je obzvláště dobrá, pokud jde o královo mládí. Práce M. J. Rodríguezové Salgadové *The Changing Face of Empire. Charles V, Philip II and Habsburg Authority, 1551–1559* („Měníci se tvář říše. Karel V., Filip II. a habsburská moc“, Cambridge 1988) vrhá hodně nového světla na počáteční roky královy moci; kdežto C. Martin a G. Parker v práci *The Spanish Armada* („Španělská Armada“, Londýn 1988) zkoumají vývoj Filipovy politiky vůči Anglii a vrcholné události roku 1588. Publikace uspořádaná R. L. Kaganem pod názvem *Spanish Cities of the Golden Age* („Španělská města Zlatého věku“, Berkeley 1989) přináší nádherně ilustrovanou studii o vedutách, jež na králův příkaz namaloval Antoon van der Wyngaerde; a kniha F. Cheky *Felipe II, mecenas de las artes* („Filip II., mecenáš umění“, Madrid 1992), rovněž bohatě ilustrovaná, podává přehled o Filipově rozsáhlé podpoře umění.

Pokud jde o specializovanější práce, čestné místo zaujímají jednotlivé přednášky ze série věnované Filipu II. univerzitou ve Valladolidu: J. H. Elliott, *El conde-duque de Olivares y la herencia de Felipe II* („Hrabě-vévoda de Olivares a dědictví Filipa II.“, Valladolid 1977); H. Kamen a J. Pérez, *La imagen internacional de la España de Felipe II* („Mezinárodní obraz Španělska Filipa II.“, Valladolid 1980); A. Domínguez Ortiz, *Notas para una periodización del reinado de Felipe II* („Poznámky k periodizaci panování Filipa II.“, Valladolid 1984); E. Belenguer Cebria, *La corona de Aragón en la época de Felipe II* („Koruna aragonská v epoše Filipa II.“, Valladolid 1986); a E. Salvador Esteban, *Felipe II y los moriscos valencianos. Las repercusiones de la revuelta granadina, 1568 až 1570* („Filip II. a valencijské moriskové. Důsledky granadské vzpoury, 1568–1570“, Valladolid 1987). Všechny obsahují zajímavý materiál o zvolených tématech.

O jednom z největších politických úspěchů krále přinesl mnoho nových cenných informací G. Baudot v práci *Utopie et histoire au Mexique. Les premiers chroniqueurs de la civilisation mexicaine, 1520–1569* („Utopie a historie v Mexiku. První kronikáři mexické civilizace“, Toulouse 1977), která dokumentuje přímý zásah Filipa II. v roce 1577, aby se zastavila veškerá práce na etnohistorii amerických Indiánů, protože zpochybňovala legitimitu španělského dobývání a ovládnutí kontinentů (srov. IX. kapitolu naší práce). Také dvě nové knihy o severní Africe na počátku moderní doby vrhají hodně světla na závažnost islámské hrozby španělské hegemonii v západním Středomoří. A. C. Hess v práci *The Forgotten Frontier. A History of the Sixteenth-Century Ibero-*

-*African Frontier* („Zapomenutá hranice. Dějiny ibero-africké hranice v 16. století“, Chicago 1978) ukazuje například, že roku 1570 dorazilo do Granady přibližně 600 vojáků osmanského pravidelného vojska a bojovalo proti jednotkám Filipa II.; D. Yahya zase ve své práci *Morocco in the Sixteenth Century* („Maroko v 16. století“, Londýn 1981) zmiňuje dopadení agenta marockého šarífa při cestě po maurských obcích v Granadě, při níž vybíral příspěvek pro svého pána (viz VI. kapitulu).

Finanční problémy Filipa II., o nichž se pojednává na různých místech naší knihy, více osvětluje článek C. J. Jaga „Philip II and the Cortes of Castile: The Case of the Cortes of 1576“ („Filip II. a kastilské kortesy: případ kortesů z roku 1576“), *Past and Present*, CIX (1985), 24 až 43; a tři články A. W. Lovetta: „The Castilian Bankruptcy of 1575“ („Kastilský bankrot v roce 1575“), *The Historical Journal*, XXIII (1980), 899–911; „The General Settlement of 1577: An Aspect of Spanish Finance in the Early Modern Period“ („Všeobecná dohoda z roku 1577: jeden aspekt španělského finančnictví na počátku moderní doby“), *ibid.*, XXV (1982), 1–22; „The Vote of the Millones (1590)“ („Odhlásování milionů (1590)“), *ibid.*, XXX (1987), 1–20.

Jedna vynikající studie vrhla hodně nového světla na jednoho z hlavních králových poradců: W. S. Maltby, *Alba. A Biography of Fernando Álvarez de Toledo, Third duke of Alba 1507–1582* („Alba. Životopis Fernanda Álvareze de Toledo, třetího vévody z Alby 1507 až 1582“, Berkeley 1983); stručnou, ale bystrou úvahu o králově rané politice ve vztahu ke zhoršující se krizi v Nizozemí lze nalézt v práci H. G. Koeningsbergera „Orange, Granvelle and Philip II“ („Oranžský, Granvela a Filip II.“) vydané E. I. Kourim a T. Scottem ve sborníku *Politics and Society in Reformation Europe* („Politika a společnost v reformační Evropě“, Londýn 1987), 353–378. Tato výborná studie se velkou měrou opírá o nepublikovanou dizertaci P. D. Lagomarsina „Court Factions and the Formulation of Spanish Policy Towards the Netherlands, 1559–1567“ („Dvorské frakce a formulování španělské politiky vůči Nizozemí, 1559–1567“, doktorská práce, Cambridge University 1973), kterou mně bylo velkoryse umožněno využít při přípravě této knihy.

Úplnou bibliografii a také originální texty všech španělských citací lze nalézt ve španělském překladu této práce: *Felipe II* (druhé, opravené vydání, Madrid 1993).